

God plads til polte – erfaringer fra tre nye produktionsanlæg

Poltene er grundstenen i soholdet, derfor har medarbejdere fra SEGES VSP besøgt tre sohold for at indsamle deres erfaringer med opstaldning og håndtering.

Du skal sørge for rigeligt med plads til poltene i dit sohold ved nyt byggeri eller renovering, uanset om du selv producerer dine polte eller indkøber dem ved en given alder. Dine polte kommer med sikkerhed ikke til at opføre sig, som du havde planlagt. Synkronisering af polte er velbeskrevet, men poltene har ikke læst manualerne og få uregelmæssigheder kan skubbe eller undertrykke en brunst og udskyde en løbning, derfor skal der være rigeligt med plads. Besøg i tre besætninger viser, at der er dimensioneret tilstrækkelig med poltepladser i de besøgte anlæg, men slagtesøer, overstående søer og omløbere "stjæler" ofte pladserne fra poltene.

I 2017 opstarter VSP SEGES et projekt, hvor formålet er at udvikle en p-kontrol til poltene. De skal indgå med øremærke ved indsættelse poltestalden, så alder ved brunst; alder ved løbning samt antallet af foderdage kan registreres og nye nøgletal kan udvikles. Dette giver viden om poltenes produktivitet, så der kan sættes ind med en målrettet indsats i den enkelte besætning.

Den nyeste viden og erfaringer i relation til håndtering af polte og søer i forbindelse med brunst, løbning og drægtighed kan findes på VSP's hjemmeside – under viden/staldgangen/manualer.

I alle besætningerne blev poltene indkøbt ved en gennemsnitsalder på 20 uger (8-10 ugers spredning) og opstaldet i en karantænestald. Nedenfor er erfaringer og anbefalinger fra besøgene samlet.

Sortering ved indsættelse i karantæne

Når poltene ankom til karantænestalden blev de sorteret efter alder og indsat i flokke på ca. 10 dyr. Allerede ved dimensionering af anlægget, skal det være klarlagt, hvilken flokstørrelse, der er optimal i relation til opstaldning i de efterfølgende staldafsnit.

Det anbefales, at poltene bliver opstaldet sammen i hele perioden for at undgå slåskampe, der kan forårsage benskader. Hvis gruppen af poltene skal blandes kortvarigt med ældre søer for at lære at "omgås" dem, skal det kun ske under meget gode pladsforhold – og kun på ét velvalgt tidspunkt. Dette tidspunkt kan fx være nogle timer dagligt 2-3 gange i perioden mellem første og anden brunst.

Rigelig med plads og lys

I den første del af opstaldningsperioden er der typisk rigelig med areal til poltene, men dette ændres i takt med, at de vokser. Arealmæssigt skal poltestierne dimensioneres som til slagtesvin indtil de vejer ca. 50 kg. Herefter skal pladskravet øges med ca. 50 % i forhold til slagtesvin, for at imødesee uens huld og benproblemer.

Anbefalede arealkrav fra 50 kg, er følgende:

Vægt	Lovkrav, pr. polt	Anbefaling pr. polt
50 - 85 kg	0,55 m ²	0,75 - 1 m ²
85 - 110 kg	0,65 m ²	0,75 - 1 m ²
110 →	1 m ²	1,9 m ²

En god poltesti har attraktive hvilepladser, skridsikket gulv og god hygiejne. Inventar skal være min. 100 cm højt og være i stand til at modstå påvirkninger fra store polte og gylte. Inventaret bør være lukket i hvileområdet og åbnet i gødeområdet for at styre poltenes gødeadfærd. Stibunden udformes med delvis fast gulv og betonspaltegulv – dybstrøelse frarådes, idet det giver for lidt klovslid.

For at sikre en god brunst hos både polte og søer skal belysningen i stalden yde mindst 100 lux i dyrenes øjenhøjde og derfor skal lyset dimensioneres til min. 200 lux, for at kompensere for skyggevirkning fra fx inventar.

Opstaldning omkring brunst og løbning

Når karantænestalden åbnes efter 8-10 uger flyttes poltene stivis ind i soholdet. Det er ofte først på dette tidspunkt, at fokus rettes mod stimulering til første brunst. Flytningen vil stimulere poltene, men ellers skal stalddrummet være indrettet med mulighed for bl.a. kontakt fra flere forskellige orner.

Brug af Altresyn bevirker, at løbning af poltene kan planlægges i forhold til resten af ugeholdet. Det var tydeligt i de besøgte besætninger, at plads til overstående polte er en stor udfordring.

Antallet af overstående søer, omløbere og slagtesøer kan i perioder fylde rigtigt meget i et so-hold. Desværre optager disse (uproduktive søer) ofte polte-pladserne. Dette bevirker, at pladsen til poltene bliver trang, men benproblemer og uens huld til følge.

Nye krav i nye løbestalde

Siden 1. januar 2015 må polte, gylte og søer i nye stalde ikke opstaldes i boks i løbestalden. Dette kommer til at gælde for alle stalden i 2035. Undtagelsesvis kan søerne opstaldes i boks tre dage i den egentlige brunstperiode – dette gælder ikke for poltene.

Poltesti med god plads og tydelig opmærkning af de polte, der er registreret første brunst på.

Smittebeskyttelse

For at opnå optimal smittebeskyttelse indsættes nyindkøbte polte i karantænestald indtil der er klarhed over poltens sundhedsstatus. Det sikreste er at placere karantænestalden på anden ejendom/uden forbindelse til besætningen, hvorved risiko for både gødnings- og luftbårne smitte reduceres.

Etablering af karantænestald i forbindelse med besætningsområdet ses ofte ved nybyggeri, idet man som regel kan få nogle billigere m² og installationer. Ulempen herved er naturligvis, at der er en ringere smittebeskyttelse, og at det kræver god disciplin og management ikke at gå "baglæns" i systemet før poltene er konstateret sygdomsfri.

Det er en fordel at opdele poltestalden i to sektioner, således at man i "stald 1" har (yngre) karantænedyr, og "stald 2" har polte, der kan tages ind i besætningen til løbning. Det tager normalt ca. 8 uger, før man får svar på, om leverandørbesætningen er "sygdomsfri", hvorfor man som minimum skal dimensionere karantænestalden til mindst 8-10 uger ophold, før man flytter poltene ind i besætningsområdet.

I en besætning med 1000 søer skal der løbes ca. 10 polte om ugen. Der skal således etableres 2 sektioner hver med plads til 10 ugers "forbrug" af polte – i alt 100 pladser pr. sektion. I sektion 1 (under observation) er polte i alderen 12 til 20 uger, mens de i sektion 2 (status er kendt) er 22-30 uger.

Der kan løbende tages polte til løbestalden fra sektion 2. Det giver en uge til at få dem brunst/synkroniseret og 3 uger til første løbning, svarende til en løbealder på ca. 32 uger. Der skal dimensioneres med plads til 4 ugehold, svarende til 40 pladser – plus plads til polte, der ikke løbes planmæssigt.

Tre problemer i polteholdet, som koster ekstra poltestier

Du bruger dobbelt så mange poltepladser i løbestalden, som optimal drift ville kræve

1. Polte, som ikke kommer i brunst efter indsætning i løbestalden

Ideelt kan polte stimuleres til brunst 7 dage efter flytning til løbestalden. Registreringer i en afprøvning har vist, at kun 20-30 % af poltene kom i brunst ugen efter flytning til ornekontakt. Resten kommer senere og koster det dobbelte antal poltestier i løbestalden. Det skyldes, at den optimale alder for flytning og stimulering ikke kendes, og at stimuleringen efter flytning sjældent er tilstrækkelig (Boks 1). I praksis kan du vente med at flytte poltene til løbning til de har vist første brunst, men så flyttes pladsproblemerne til poltestalden. Her er forholdene sjældent optimale til stimulering til brunst eller til brunstkontrol, hvilket blot øger antal stipladser og foderdage, da poltene så i gennemsnit bliver endnu ældre inden første brunst observeres.

2. Poltene bliver ikke løbet i anden brunst

Polte, som løbes i første brunst får mindst én gris mindre. Løbning af få polte i første brunst er nødvendigt, hvis der ikke er polte nok at løbe. Ofte overses 2. brunst, så hver 5. polt løbes i 3. brunst eller senere. Det koster 21 foderdage ekstra, uden at give flere grise.

3. Polte viser ikke brunst

Alle besætninger har en pulje af polte, som ikke kom i brunst efter flytning. De samles "et sted" i løbestalden, hvor brunsten afventes. Polte kommer sjældent i brunst, hvis de ikke viser brunst inden de er 10 måneder gamle. Men enkelte polte når at holde fødselsdag i løbestalden.

Løsninger:

1. Den lette løsning. Brug poltestalden som stimuleringsstald, og flyt cykliske polte til løbestalden, så de kan løbes på ønsket tidspunkt. Det kræver ikke meget logistik, men det kræver kvalificeret arbejdskraft i poltestalden til brunstkontrol og at der er en orne og stipladser nok. Alternativet skal du finde den optimale alder for flytning til løbestalden. Poltene skal være så gamle, at de fleste kommer i brunst lige efter flytning, så du styrer tidspunktet. Flyttes poltene for sent, så bestemmer de selv brunsttidspunktet. Se boks 1.
2. Brunstsynkronisering med hormon kan lette brunstkontrollen før 2. brunst. Første brunst skal stadig observeres som sædvanlig. Samtidig kan antal polte pr. ugehold styres. Prisen er tid til behandling og prisen på Altrenogest.
3. Øremærk poltene senest når de kommer til løbestalden. Træk en oversigt over polte, som ikke er kommet i brunst efter 20 dage. Lav en konkret handlingsplan for hver overstående polt, og sørg for, at planen gennemføres.

Sikker stimulering til brunst

1. Polten er tæt på puberteten
2. Polten har ikke været i brunst endnu
3. Skifte af sti og stifæller
4. Herefter ro
5. Plads nok
6. Foder nok
7. Lys nok længe nok
8. Direkte ornekontakt hver dag
9. Manuel brunstkontrol hver dag med orne

Polte, som ikke kommer i brunst efter 20 dage i løbestalden

1. Gentag Punkt 3 til 8 i "Sikker stimulering til brunst"
2. Hvis brunst kan være overset, så overvej brunstsynkronisering med altrenogest. Denne behandling er ikke godkendt af firmaerne, som producerer altrenogest, så forvent ikke optimale resultater.
3. Hvis manglende brunst kan skyldes dårlig stimulering, så prøv at inducere brunst med Suigonan eller Fertipig. Det kan være en dårlig polt, du behandler, så optimale resultater kan heller ikke forventes her.
4. Udsæt polten. Brunstmangel kan være tegn på, at polten er misdannet eller ikke trives. Så vil den alligevel ikke producere optimalt.

Billedtekst: Ornekontakt er essentielt

Poltenes brunst kan styres

Kend poltenes alder. Stimuler dem i tide og registrer hvornår de er i brunst. Så har du det nødvendige antal polte klar til løbning.

Fremkaldelse af brunst

Når polte på 6-7 måneder går i stabile grupper og ikke udsættes for ornekontakt, kommer de normalt ikke i brunst. For at fremkalde brunst skal de udsættes for en række påvirkninger, såsom flytning, sammenblanding med andre polte og daglig ornekontakt. Disse ting skal sættes i gang samtidig – typisk torsdag eller fredag. VSP resultater fra flere besætninger viser, at hovedparten af poltene, som udsættes for

ovennævnte påvirkninger, vil komme i første brunst i løbet af 5 til 10 dage, begyndende fra efterfølgende mandag. Hvis man har 14-dages drift skal poltene udsættes for påvirkningerne hver anden uge, så poltene kommer samlet i brunst hver 14. dag. Dette gør det nemmere at styre holddriften.

Brunstkontrol

Systematisk, daglig brunstkontrol skal sættes i gang mandag efter, at ovennævnte påvirkninger af poltene er sat i gang torsdag, fredag ugen før. Her kan anvendes Skema 1, hvor poltenes nummer og alder bliver noteret, når de kommer i første brunst. Der er en farve for hver uge, således at poltene, der kommer i brunst i uge 1, får en rød farve på ryggen, og poltene, der kommer i brunst i uge 2, får en blå farve. Grøn farve bliver brugt til de polte, som kommer i brunst i uge 3. På denne måde har man et godt overblik over, hvor mange polte, der er i brunst i en given uge og en viden om, at disse polte vil komme i brunst tre uger senere. Farveskift mellem ugerne skal ske om mandagen. Når alle poltene er delt op i ugefarver, ved man, hvilke polte, der kommer i næste brunst cirka tre uger senere. De "røde" polte samles i en sti eller individuelt i bokse i løbeafdelingen cirka to uger før næste brunst og foderstyrken for hver polt hæves til 3,5–4 FEso pr. dag (flushing). I næste hold samles de "blå" polte og så fremdeles. Driftslederen skal nu kun holde fokus på brunst hos poltene i den pågældende sti og ved nu cirka, hvor mange løbeklare polte, der er til hvert hold af søer. Hvis der er flere polte klar til løbning end der skal bruges, så skal de yngste polte i gruppen vente med at blive løbet til næste brunst tre uger senere – husk, at de også skal have en høj foderstyrke op til løbning.

Når poltenes brunst er registreret kan poltene behandles med Altresyn, hvis man ønsker at styre tidspunktet for næste brunst. HUSK, at succes med Altresyn handler om at bruge produktet systematisk og konsekvent.

Arbejdet med at finde løbeklare polte er nu blevet meget nemmere og systematikken sikrer også, at alle poltene er i mindst anden brunst og er flushet inden løbningen, hvilket øger kuld størrelse markant.

Skema 1: Registrering af første brunst hos polte

Dato for indsættelse i stien _____

Hold		Dato for første brunst		
Polte-nummer	Alder, dage	Rødt hold	Blåt hold	Grønt hold

Handlingsplan for polte:

- Flytning og introduktion til ornen efter alder
- Systematisk, individuel registrering af alder og brunst
- Løbes ved en alder på mellem 230 og 260 dage og en rygspæktykkelse på mindst 12 mm.
- Udsætning af polte over 300 dage, der ikke har vist brunst.
- Tildeling af ekstra foder i mindst 7-10 dage før løbning.

Forfattere:

- Marie Louise Madelung Pedersen, Seniorrådgiver, SEGES, VSP
- Lisbeth Ulrich Hansen, chefforsker, SEGES, VSP
- Flemming Thorup, chefforsker, SEGES, VSP
- Gunner Sørensen, chefforsker, SEGES, VSP
- Kenneth Poulsen, byggechef, SEGES, Kvæg